

Sıralı İkili; Sıralı n'li

Etkinlik – 1

- a. Bir listede kişilerin adları ve soyadları (**Ad, soyad**) sırasıyla yazılmış olsun. Bu durumda, (**İnci, Erol**) ve (**Erol, İnci**) ifadelerini açıklayınız.
- (**İnci, Erol**) ifadesi, aynı anlama gelmek üzere küme ayırıcı ile **{İnci, Erol}** biçiminde yazılabilir mi? Yazılırsa, anlam nasıl değişir?
- b. Bir koşuya katılan yarışmacıların sırt numaraları 1, 2, 3, 4, 5 olsun. Koşunun sonuçları (Yarışmacının numarası, Sıralamadaki yeri) ifadeleri ile verilmiş ise; (2, 4) ve (4, 2) ifadelerini açıklayınız.
- c. Bir zarfın üzerindeki "Levent, 5. sokak, 7/3" adresinin "Levent, (5, 7, 3)" biçiminde yazıldığını düşününüz. Adresteki sayılar değişik sıralamalarla yazılırsa, zarf kaç değişik adrese gidebilir?

Tanım

*a ve b gibi iki elemanın belirli bir sırada dizilmesiyle oluşturulan yeni (a, b) nesnesine **sıralı ikili** –ya da kısaca **ikili**– denir.*

(a, b) ikilisinde a'ya **birinci bileşen**, b'ye **ikinci bileşen** denir. **Bileşen** yerine **koordinat** terimi de kullanılır.

Bu tanıma dayanılarak **sıralı üçlü**, **sıralı dördü**, ..., **sıralı n'li** ($n \in \mathbb{N}^+$) tanımları yapılabilir. Şöyle ki;

a, b, c elemanları verilmiş olsun. (a, b) sıralı ikilisi ile c'nin oluşturduğu sıralı ikiliye **sıralı üçlü** denir. (a, b) ile c'den elde edilen bu yeni nesne (a, b, c) biçiminde gösterilir.

$$(a, b, c) = ((a, b), c) \text{ dir.}$$

Aynı yolla bir **sıralı dördü**

$$(a, b, c, d) = ((a, b, c), d) \text{ olarak;}$$

bir **sıralı n'li** de ($n \in \mathbb{N}^+$)

$$(a_1, a_2, \dots, a_{n-1}, a_n) = ((a_1, a_2, \dots, a_{n-1}), a_n) \text{ olarak tanımlanabilir.}$$

Kümelerin Çarpımı

Etkinlik – 2

Bir sınıfta, numaraları $\mathcal{O} = \{13, 27, 44\}$ kümesinden olan öğrencilerin matematik notlarının $N = \{A, B, C\}$ kümesinden olduğu bilinmektedir.

- a. $(x, y) = (\text{öğrencinin numarası}, \text{öğrencinin notu})$ olduğuna göre, olası (x, y) ikililerinin K kümesini liste yöntemi ile yazınız.
- b. K kümesini oluşturan (x, y) ikililerinde $x \in \mathcal{O}$ ve $y \in N$ olduğunu belirterek, K kümesini ortak özellik yöntemi ile yazınız.

Tanım

*A ve B kümeleri verildiğinde, birinci bileşeni A kümesinden ve ikinci bileşeni B kümesinden alınarak oluşturulmuş tüm ikililerin kümesine, A ve B kümelerinin **kartezyen çarpımı** veya kısaca **çarpımı** denir.*

*Çarpım kümesini veren işleme de **kartezyen çarpma işlemi** veya **çarpma işlemi** adı verilir.*

A ve B kümelerinin çarpımı **AxB** biçiminde gösterilir; **A kartezyen çarpım B** veya **A çarpım B** diye okunur.

Tanıma göre,

$$\mathbf{AxB} = \{(x, y) \mid x \in \mathbf{A} \text{ ve } y \in \mathbf{B}\} \text{ ve}$$

$$\mathbf{BxA} = \{(x, y) \mid x \in \mathbf{B} \text{ ve } y \in \mathbf{A}\} \text{ dir.}$$

Tanımdaki **kartezyen** sözcüğü, Fransız matematikçisi **Rene Descartes**'in (1596-1650) adından gelir.

Bağıntı Kavramı

Etkinlik – 3

(2, 5) ikilisinde birinci bileşenle ikinci bileşen arasında,

"2, 5'ten küçüktür."

"2 çift, 5 tektir."

"2'nin karesinin 1 fazlası 5'tir."

"2 numaralı oyuncu 5 sayı yapmıştır."

⋮

gibi çok sayıda bağıntı kurulabilir.

Siz de aşağıdaki ikililerin bileşenleri arasında bağıntılar kurunuz.

- a. (21, 3)   b. (Ali, 7)
c. (Cem, Pekin)   d. (Ayşe, Nazlı)
e. (Kedi, Eşek)   f. (2006, 13)

Etkinlik – 4

Aşağıdaki kümelerin her biri için, tüm ikililerin sağladığı bağıntılar kurunuz.

- a. $A = \{(2, 3), (3, 5), (4, 7)\}$
b. $B = \{(Ali, Ünye), (Can, Bolu), (Nur, Bodrum)\}$
c. $C = \{(Burak, Bıyık), (Burak, Sakal), (Zeynep, Saç)\}$
d. $D = \{(5, 3), (7, 5), (8, 6), (3, 1)\}$

Etkinlik – 5

$A \times A$ kümesinin, bileşenleri arasında belli bir bağıntı bulunan ikililerinin kümesi,

$\beta = \{(3,3), (4,5), (5,7)\}$ olarak verilmiştir.

- a. β kümesi ortak özellik yöntemi ile $\beta = \{(x,y) | x \leq y, (x,y) \in A \times A\}$ biçiminde yazılabilir mi?
b. β kümesinde verilen elemanlara göre, $\alpha = \{(x,y) | x \leq y, (x,y) \in A \times A\}$ kümesi en az kaç elemanlıdır?

Etkinlik – 6

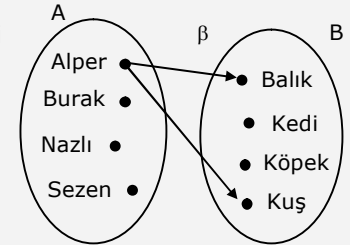
Dört arkadaşın oluşan küme

$A = \{(Alper, Burak, Nazlı, Sezen)\}$ ve bunların evlerinde besledikleri hayvanların kümesi,

$A = \{(Balık, Kedi, Köpek, Kuş)\}$ olsun.

- a. $(x, y) = (\text{Kişinin adı}, \text{Beslediği hayvan})$ olmak üzere, olası tüm (x, y) eşlemelerinin kümesini $A \times B$ kümesini- şema ile gösteriniz.
b. Alper'in balık ve kuş, Burak'ın köpek ve kuş, Nazlı'nın kedi beslediği; Sezen'in ise hiçbir hayvan beslemediği bilindiğine göre, $\beta = \{(x,y) | x, y \text{ 'yi besler}\}$ kümesini liste yöntemi ile yazınız. β kümesini $A \times B$ kümesinin şeması üzerinde Venn şeması ile ayırınız.
c. $\beta \subset (A \times B)$ olduğunu görüyorsunuz. A ve B kümelerinin elemanları arasında, β kümesinde belirtilen bağıntının dışında, değişik bağıntıları sağlayan ikililerin $\beta_1, \beta_2, \dots$ kümelerini yazınız. $\beta, \beta_1, \beta_2, \dots$ kümeleri en fazla kaç tane olur?

- d. β kümesinin ikilileri, yandaki gibi bir Venn şemasında, birinci bileşeni ikinci bileşene eşleyen oklarla belirtilebilir. Buna göre, şemadaki eşlemeleri tamamlayınız.

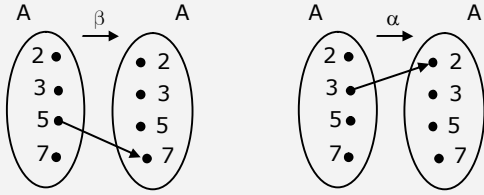

- e. b'de verilen bilgilere göre, $\alpha = \{(x,y) | x \text{ 'i } y \text{ besler}\}$ kümesini liste yöntemi ile yazınız. " $\alpha \subset A \times B$ " önermesi doğru mudur?

Etkinlik - 7

$A = \{2, 3, 5, 7\}$ olduğuna göre;

- $A \times A$ kümesini şema ile gösteriniz.
- $\beta = \{(x, y) \mid x < y, x \in A, y \in A\}$ kümesini liste yöntemi ile yazınız. Şema ile gösteriniz.
- $\alpha = \{(x, y) \mid x > y, x \in A, y \in A\}$ kümesini liste yöntemi ile yazınız. Şema ile gösteriniz.
- β ve α kümelerinde belirtilen bağıntılara göre eşleşen ikilileri, aşağıdaki Venn şemalarında oklarla gösteriniz.

- $\gamma = \{(x, y) \mid y = x + 6, x \in A, y \in A\}$ kümesini liste yöntemi ile yazınız.

Bağıntı sözcüğü, **bir nesneyi başka bir nesne ile uyarlı kılan bağ** anlamına gelir. Matematikteki **bağıntı** kavramı da bu anlamdadır.

Tanım - 3.7

A ve B boş olmayan birer küme olmak üzere, $A \times B$ kümesinin herhangi bir alt kümesine **A 'dan B 'ye bir bağıntı** denir.

Özel olarak, $A \times A$ 'nın herhangi bir alt kümesine de **A 'dan A 'ya bir bağıntı** ya da **A 'da bir bağıntı** adı verilir.

A 'dan B 'ye bir β bağıntısı verilmiş olsun.

$(x, y) \in \beta$ demekle,

A 'nın x elemanı, β bağıntısı ile B 'nin y elemanına eşlenir. ya da,

B 'nin y elemanı, β bağıntısı ile A 'nın x elemanına bağlıdır. demek aynı anlama gelir.

y 'nin, β ile x 'e bağlı olması sembolik olarak $y\beta x$ ya da $y = \beta(x)$ biçiminde gösterilir.

y bağlıdır x 'e diye okunur.

A 'dan B 'ye bir bağıntıda A 'ya **tanım kümesi**, B 'ye **değer kümesi** denir.